

Rožė KLIMAŠAUSKAITĖ: **„... pasijusdavau tarsi tarp kūjo ir priekalo“**

Kai pradėjau bibliotekoje dirbti, po metų, 1952 m., buvau pakviesta į dviejų mėnesių bibliotekų darbuotojų apmokymo kursus. Kursai buvo organizuoti Kultūros ministerijos ir vyko Knygų rūmuose. Iš Anykščių buvome dvi: aš ir Virginija Danilevičiūtė, tais metais įsteigtos rajono Vaikų bibliotekos vedėja.

Apsigyvenome B. Dauguviečio gatvėje visai netoli nuo Knygų rūmų, nuo Katedros ir universiteto pas Dilienę, Virginijos tetą. Dilienė su dviem dukrom gyveno gana kukliai. Gražina dar mokėsi vidurinėje, o Danutė buvo studentė. Studijavo teisę ir buvo viena pirmųjų Lietuvos parašiutininkių. Turėjo prisisegusi gražų ženklelį su lėktuvėliu.

Šeima, nukentėjusi nuo „banditų“, buvo atsikėlusį iš Viešintų. Ten buvo žuvęs mergaičių tėvas Juozas Dilys. Atrodo, Viešintose buvo jo vardas ir gatvė pavadinta. Todėl, matyt, šeima ir butą Vilniuje miesto centre gavo. Namas mūrinis, prieškarinės statybos. Kambariai labai aukšti, graži apdaila, bet jau reikalingas remontas. Jų kambarys buvo vienas, bet gana didelis. Virtuvė ir miegamasis atitverta spinta ir sulankstoma tvorele.

Šeima gyveno labai kukliai. Motina eidavo į turgų maisto pirkti, o kartais ir malkų ryšulėlį atsinešdavo. Tada virdavo sriubą „iš kirvio koto“. Sriuba ir mus vaišindavo.

Dilienė dar truputį siūdavo. Pas ją ką nors pasisiūti ar pataisyti atėdavo ir jos pusseserė Aldona Kazanavičienė, vaikų rašytoja.

Kursuose mūsų grupė buvo nemaža, iš įvairių miestų ir rajonų bibliotekų. Tada bibliotekininkų su specialiu išsilavinimu rajonuose dar visai nebuvo. Mus mokė pačių bibliotekininkų darbuotojų pagrindų ir apskaitos. Politinį švietimą ir marksizmo pagrindus dėstė LKP CK instruktorius Mykolas Burokevičius, o bibliotekininkų darbuotojų pagrindus ir apskaitą – Kultūros ministerijos inspektorius Klaudijus Gelžinis ir kiti. Buvo aiškinama, kad gyventojai turi skaityti politinę ir žemės ūkio literatūrą. Aš atsistojusi pasakiau, kad žemės ūkio literatūra skaitytojams nesidomi ir kad jiems ir nereikalinga ją skaityti. Juk brigadininkas nurodo, ką dirbti, ir jų žinios niekam nereikalingos. Tada buvau prieš visą kursą K. Gelžinio sugėdinta, nes pasirodžiau dar visai neapsišvietusi. Turi skaityti. Ir „skaitė“, visą laiką, visus tarybinio gyvenimo metus. Vyko konkursai, apžiūros. Lenktyniavo biblioteka su biblioteka, rajonas su rajonu, kas daugiau politinės, žemės ūkio, technikos mokslų literatūros išduos. Ir „išduodavo“ daug. Tiek, kad kitą kartą atrodydavo net nebeįtikėtina.

Kursuose taip pat aiškino, kad jeigu yra kokie sunkumai ar kas skriaudžia darbe, visad kreiptis į Kultūros ministeriją, ir jie padės. Ir greit man atėjo tokia diena.

Tuomet rajoninė biblioteka buvo A. Baranausko aikštės name, kur dabar vyrų kirpykla, o II aukšte – viešbutis, įėjimas tiesiai iš aikštės pusės. Turėjome du kambarius, pirmame, skaitykloje, stalas raudona staltiese užtiestas, keletas kėdžių ir stendelis knygų parodėlėms, prie durų kampe sukrauti laikraščiai. Gretimam kambariui – fondas. Kambarys siauras, knygų lentynos tik prie sienų. Tarpduryje pastatytas radijo staliukas, ant kurio bibliotekininkės užrašinėja skaitytojams išduotas knygas.

Rūpinomės su Kultūros skyriaus vedėju J. Gindrėnu, kad bibliotekai būtų praplėstos patalpos. Už vienos sienos buvo knygynas, už kitos – Švietimo skyriaus buhalterija, už trečios – viešbučio administracijos kambarys. Norėjome, kad bent vienas iš tų kambarių būtų atiduotas bibliotekai. Tačiau buvo numatyta biblioteką iškelti į tada dar labai nuošalią vietą – į namą Paupio g. 10.

Labai susirūpinau, kad neteksim daugelio skaitytojų, nes gatvelė nuo A. Baranausko aikštės iki to namo tada, ypač rudenį, buvo purvina ir tamsi. Parašiau Kultūros ministerijai, kad mus iš centro nori iškelti į nuošalų kampą.

Po kiek laiko iškvietė mane rajono Vykdomojo komiteto pirmininkas Ramanauskas ir pasakė: „Tai ką, skundus rašinėji?“. Ir, neklausydamas mano pasiaiškinimų, pasakė: „Ruoškitės, pakuokitės ir kraustykitės, o jeigu nenori, galėsi važiuoti į tą savo ministeriją ir ten dirbti valytoja“.

Nusivyliau Kultūros ministerija ir supratau, kad visa valdžia vietoje. Ir greit persikraustėme į Paupio gatvę. Tai buvo apie 1953-ųjų metų rudenį. Tų metų pavasarį, kai mirė Stalinas, kovo 3-ąją, mes buvome dar senose patalpose. Prisimenu kaip tada aikštėje iš radijo ruporo, ant aukšto stulpo pritvirtinto „varpo“, keletą parų sklido graudi laidotuvių muzika.

Ten, Paupio gatvėje, gavome irgi tik pusantrą kambario – tą patalpą, kur dabar skaitykla. Sale, kur vėliau buvo įrengtas abonementas, tada naudojosi įvairios miesto organizacijos, vakarais vyko vairuotojų paruošimo kursai.

Be bibliotekos tame name dar buvo miesto Vykdomasis komitetas, Namų valdyba ir Pionierių namai. Tik negreit tos įstaigos viena po kitos išsikėlė, palikdamos vis daugiau vietos bibliotekai. Ilgiausiai užsibuvo Pionierių namai, kol galų gale buvo iškelti į namą Vilniaus gatvėje, kur buvo rusų aštuonmetė mokykla. Dabar ten draudimo įstaiga ir parduotuvė „Laumės žiburys“.

Bet bibliotekų tinklas rajone plėtėsi. Rajoninėje bibliotekoje irgi įsteigti nauji etatai, atsiradė nauji skyriai, ir vėl tapo ankšta. Buvo daug rūpintis ir jau numatyta naujų bibliotekos rūmų statyba, bet buvo statomi nauji kultūros rūmai. Visos lėšos buvo skirtos tai statybai. Mums buvo aiškinama, kad kai tik užbaigs kultūros rūmų statybą, tada visas dėmesys ir lėšos bus skiriama bibliotekai. Na, buvo daug rūpesčio ir net keli bibliotekos statybos projektai buvo paruošti, kurie nemažai kainavo, bet liko neįgyvendinti.

Kai pradėjau dirbti bibliotekoje, fondai buvo maži. Grožinės literatūros buvo nedaug. Ikikarinio laikotarpio rašytojų kūriniai (išskyrus P. Cvirką, S. Nėrį, A. Venclovą) buvo išimami. Radau byloje ilgus išimamos literatūros sąrašus, kur partinės cenzūros padarytos atžymos „išimti“, „išimti“... Netgi Žemaitės knygos buvo pažymėtos „išimti“ ir buvo jau išimtos. Fondai buvo komplektuojami politine ir tarybinių rusų rašytojų veikalais lietuvių ir rusų kalba. Ypač daug fonduose prisirinko politinio turinio brošiūrų. Daug jų buvo su A. Ubagevičiaus (komjaunimo sekretoriaus) parašais. Mat tuo metu, siekiant papildyti fondą, naujai į biblioteką įrašomo skaitytojo buvo prašoma atnešti bibliotekai bent vieną knygą. Na, ir pasipildydavo fondai daugiausia beverte literatūra. O jas reikėjo inventorinti, apskaityti. Todėl bibliotekininkas J. Pranckūnas buvo nepatenkintas ir man sakydavo, kad su manimi jam sunkiau dirbti negu su kitais prieš mane dirbusiais bibliotekos vedėjais, kurie tų brošiūrų apskaitos nedarydavo. „Nusimes kokia brošiūrėlė, ir ieškok jos“, – sakydavo. – „O jų čia pakankamai“.

Kiek vėliau buvo gautas nurodymas priimti iš knygyno visą užsistovėjusią, neperkama politinę ir mokslinę literatūrą. Tą visą neturinčią jokios paklausos literatūrą turėjome apskaičiuoti, inventorinti, o po kiek laiko ėmėme nurašinėti kaip pasenusią ir nebeaktualią, kai buvo pradėta skaičiuoti fondų apyvarta.

Fondų komplektavimas ir jų sudėtis pagerėjo, kada, prasidėjus bibliotekų centralizacijai, pradėjom pačios, tai yra, komplektavimo skyrius, pagal išleidžiamos literatūros planus užsakyti knygas rajono bibliotekoms. Respublikinė biblioteka rajonų bibliotekų literatūros užsakymo planus, pateiktus Bibliotekų kolektoriui, kontroliuodavo – turbūt ir dabar

tą patį daro. Ir kai kurių rajonų bibliotekų literatūros užsakymo planus gerokai pakritikuodavo, dargi supeikdavo. Tačiau Anykščių bibliotekos literatūros užsakymo planus nuolat pagirdavo.

Pasenusios, neturinčios paklausos literatūros, ypač politinės (brošiūrų) buvo gana daug ir kaimų bibliotekose. Ypač senesnėse, buvusių valsčių bibliotekose: Svėdasų, Debeikių, Skiemonių, Viešintų ir kt. Bet vieną kartą Svėdasų bibliotekoje kilo gaisras. Bibliotekos patalpa buvo tame pačiame pastate su kultūros namais. Gal per repeticiją saviveiklininkai numetė kur nors neužgesintą nuorūką, kad užsidegė tas pastatas. Žmonės gelbėjo, ką galėjo išnešti. „Nešėm ir knygas, pirmiausia tas, kur storesnės, grožinę literatūrą, o politinės brošiūros, visa smulkmė, ten ir sudegė”, – pasakojo bibliotekos vedėja E. Baltuškienė. Ir abi tyliai pasidžiaugėme, kad tos visos nereikalingos smulkmės atsikratėme.

Nelengva buvo organizuoti masinį knygų propagandos darbą: knygų aptarimus, konferencijas, literatūrinius vakarus. Teko ieškoti, prašyti, kad kas sutiktų kalbėti, vesti, pasisakyti apie knygos veikėjus, juos charakterizuoti. Norint, kad į renginį ateitų daugiau žmonių, reikėjo po knygos aptarimo duoti kokią nors meninę dalį. Jeigu kokį saviveiklos pasirodymą išprašydavom rajono centre (daugiausia iš kultūros namų), tai kaimo bibliotekoms būdavo sunkiau. Dažnai jos pačios organizuodavo ir saviveiklos pasirodymus. Dalis jų dažniau ir nukrypavo į saviveiklos ratelių organizavimą, o darbas su knyga likdavo nuošaly. Vietos valdžia – apylinkių ir kolūkių pirmininkai bei partinių organizacijų sekretoriai irgi norėdavo, kad bibliotekos dirbtų su saviveikla. Ir jų darbą tapatindavo su buvusių klubų-skaityklų statusu. Kuri biblioteka dirba su saviveiklos rateliais, tą ir vertindavo teigiamai, o kuri saviveiklos neorganizuoja, vadinasi, dirba prastai.

Prisimenu taip po vienos dainų šventės man guodėsi Svėdasų bibliotekos vedėja E. Baltuškienė. Sakė, kad artėjant rajono dainų šventei, matydama, kad kultūros namų direktorė nieko neorganizuoja, pati surinko būrelį saviveiklininkų ir paruošė tautinių šokių programą. Per dainų šventę Svėdasų šokėjai gražiai pašoko ir buvo apdovanoti garbės raštu. „Vedėja”, – skundėsi man Baltuškienė, – „tiek stengiausi, tiek dirbau, o apdovanojo kultūros namų direktorė...” „O kam dirbi ne savo darbą?” – pasakiau. – „Dabar įsitikinai, kad šokių ratelių ir kitos saviveiklos organizavimas – tai kultūros namų darbas”.

Knygų aptarimo ar konferencijų temas ir trumpus pasisakymus apie knygos veikėjus gaudavom iš Vilniaus viešosios A. Mickevičiaus bibliotekos. Mums tekdavo susirasti tarp savo skaitytojų, kas sutiktų pasisakyti. Buvo pageidaujama, kad pasisakytų paprasti žmonės, darbininkai.

Buvo uolus mūsų bibliotekos skaitytojas P. Vitkūnas iš Jurzdiko. Tai jį mes dažnai pasikviesdavome pakalbėti. Buvo paprastas darbininkas, bet pasisakyti sutikdavo. Taip pat talkininkaudavo med. sesuo E. Vaitkevičienė, turintis vidurinį išsilavinimą, bet darbininku dirbęs A. Ladyga ir kiti. Patį renginį vesti dažnai padėdavo mokytojas J. Katinas – bibliotekos tarybos narys, kartais Kultūros skyriaus vedėjas vienas ar kitas. Juk daug jų pasikeitė man bedirbant. Kai pradėjau dirbti bibliotekoje, skyriaus vedėjas buvo J. Gindrėnas. Po jo – A. Petniūnas, tada J. Inčerauskienė, H. Judickas, A. Ilčiukaitė, S. Siaurusaitis, B. Staikūnienė ir R. Lesnikauskienė.

Kai pradėjau dirbti, bibliotekose dirbo neturintys specialaus dargi ir vidurinio išsilavinimo žmonės, tai kokį kartą per metus buvo organizuojamas bibliotekininkų apmokymas. Atvažiuodavo iš Vilniaus A. Mickevičiaus viešosios bibliotekos darbuotojas (vienas ar du) ir sukviestus rajono bibliotekų darbuotojus mokydavo bibliotekinio darbo pagrindų.

Vienais metais mūsų bibliotekoje buvo organizuotas trijų dienų apmokymas. Jį vedė A. Mickevičiaus bibliotekos darbuotojas Jakovas Deviatnikovas. Apmokyme dalyvavo ir Kavarsko rajono bibliotekininkai (tada Kavarsko ir Troškūnų rajonai dar nebuvo panaikinti). Kiek tų Kavarsko žmonių buvo, neprisimenu, bet įsiminė man Kavarsko rajono bibliotekos

darbuotojų ir ypač S. Markilevičienės energija ir laisvumas. Svečias iš Vilniaus ir kavarskiečiai buvo apsigyvenę viešbutyje virš bibliotekos. Ten kartu visi vaišinosi, butelaitį pasistatę, paskui visi į kiną ėjo. Kino salėje Marcinkevičienė su Jakovu ant vienos kėdės sėdėjo. Paskui man apie tai pasakojo ten buvę. Aš tik stebėjausi tokiu drąsiu moterų familiarumu, pati niekad nemokėjau panašiai elgtis su viršininkais.

Vilniuje vykstančiuose ketvirtiniuose seminaruose, kur dalyvaudavo visos Vilniaus zonos bibliotekų darbuotojai, užsiėmimai būdavo vedami rusų kalba. Tada man dar buvo sunku ir suprasti viską rusų kalba. Net ir pertraukų metu nebūdavo su kuo pasikalbėti lietuviškai, tik su Ukmergės ir Utenos darbuotojais. O Molėtų, Zarasų, Ignalinos, Švenčionių, Švenčionių – visi kalbėjo tik rusiškai.

Labai rusiškai atrodė ir bibliotekos direktorius P. Ciunis, kuris visą laiką dėvėjo karininko uniformą, tik be antpečių. Taip pat ir Deviatnikovas. Tiktai šis greičiau ją nusivilko, o Ciunis ilgai dar uniformotas vaikščiojo.

Į seminarą važiuodami turėdavom nusivežti paruoštus namų darbus: pagamintą tam tikra tema plakatą, masinio renginio aprašymą, darbo dienoraščius, visuminės apskaitos knygas, katalogo arba kartotekos dalį ir t. t. Žinoma, vėliau iš kaimo bibliotekų darbuotojų mes irgi to paties reikalavome.

Man sunku būdavo padaryti literatūros rekomenduojamus plakatus. Prašydavau ką nors padėti. Kartais talkindavo Aldona Vitkūnaitė-Baukienė ar dar kas nors. Tiktai kai bibliotekoje pradėjo dirbti skaityklos vedėja Regina Meinartaitė, man tas rūpestis atkrito. Jinai buvo baigusi bibliotekininkystės technikumą Vilniuje ir buvo pirmoji specialistė mūsų bibliotekoje. Jinai buvo kilusi iš Zarasų, tad ir rusų kalbą gerai mokėjo.

Kai bibliotekų tinklai rajone išsiplėtė, kai kiekviename kolūkyje buvo biblioteka, tada rajono bibliotekai teko naujai priimamus darbuotojus supažindinti su darbu, apmokyti, o paskui važiuoti pas juos vietoje žiūrėti, kaip dirba, kontroliuoti. Nuvažiuodavom maršrutiniais autobusais, o grįžti kartais nebeturėdavom kuo. Tekdavo kartais ir pernaktuoti pas juos ar net pėsčiomis grįžti daug kilometrų. Ypatingai įsiminė grįžimas namo iš Voversių ir Svėdasų bibliotekų.

Į Voversių biblioteką su R. Meinartaite nuvažiavom maršrutiniu autobusu. Bet kai reikėjo grįžti, autobusas neatvažiavo. Į Skiemonis 7 kilometrus nuėjome pėsčios. Skiemonyse važiuojančio į Anykščius autobuso irgi nebebuvo. Vėl išėjome pėsčios. Galvojom, kad gal kas užvažiuos ir parveš. O buvo kovo mėnuo, ant kelio sniegas. Beeidamos sušilom, pavargom. Ant kojų sniegas tirpsta, batai permirko. O niekas nevažiuoja. Aš dar einu, o Reginutė taip pavargo, kad atsėdėjo šalia kelio ant sniego ir sėdi. Ir tiktai maždaug ties Kiškeliais užvažiavo milicijos darbuotojai su tarnybine mašina „viliuku“ ir parvežė mus į Anykščius.

Antra kelionė, kurios neužmiršau, tai buvo grįžimas iš Svėdasų. Atėjus prie autobusų išvažiavimo vietos, pagal tvarkaraštį turėjęs dar važiuoti iš Rokiškio autobusas neatvažiavo. Dalis keleivių išsivaikščiojo. Likom trys, dvi moterys ir vyras. Išėjom pėsti su viltimi, kad gal dar pavėlavęs autobusas ar koks sunkvežimis užvažiuos ir parveš. Paėjus kelio galą, maždaug prie Pauriškių, tas vyras pasuko į šalį. Mes likom dvi. Sutemo. Kelias per mišką. Nejauku. Užvažiavo sunkvežimis. Mes keliame rankas, balsuojame, bet nesustojo. Svarstėm, kodėl nesustojo ir paliko naktį dvi moteris vidury miško, tegul ir ant gero kelio. Ėjom abi skubėdamos. Buvom nepažįstamos. Išėjom iš miško. Jau Mickūnai, Leliūnai ir vėl miškas. Buvo gegužės mėnesio pabaiga. Kai pasiekėm N. Elmininkus, rytuose jau pradėjo šviesėti dangus. Jaučiausi taip pavargusi, kad kaip užsukta tik automatiškai kojas kilnojau. Kai pasiekėm Anykščius, buvo jau 2 valandos nakties. O kitą dieną pastebėjau, kad per kelionę šiurkščiu asfaltu net basučių padai pradilo.

1960-ųjų metų gale buvo naikinami Troškūnų ir Kavarsko rajonai, jungiami prie Anykščių. Kartu likvidavosi ir partijos komitetai, kurie turėjo savo bibliotekas. Važiavome į Troškūnus atsirinkti bibliotekai knygų ir kai kurio inventoriaus. Kultūros skyriaus vedėjas H. Judickas paėmė iš kino direkcijos sunkvežimį. Patsai atsisėdo į kabiną šalia vairuotojo, o skyriaus instruktoriui A. Nemickui ir man teko sėsti į kėbulą. Buvo gruodžio mėnuo, šalta. Dardėjom per gruodą duobėtu keliu.

Atrinkau šiek tiek knygų. Daugiau atsirinko Troškūnų rajoninė, paskui tapusi miesto biblioteka. Na, ir Anykščių partinė biblioteka, nes ten buvo daugiausia marksizmo klasikų veikalai ir kita politinė literatūra.

Anykščių rajoninė biblioteka išgarsėjo gerų masinių renginių organizavimu. Pirmas pavykęs renginys buvo kraštotyrinė vakaronė. Ją organizavo muziejaus direktorė T. Mikeliūnaitė. Į renginį buvo pakviesta ir padėjo vakaronę organizuoti ir biblioteka, tada jau vadovaujama B. Staikūnienės. Vėliau B. Staikūnienė, dirbdama bibliotekos vedėja ir paskui jau Kultūros skyriaus vedėja, mėgo organizuoti plataus masto masinius renginius, ir tai jai gana gerai sekėsi.

Kartą vyko literatūrinis vakaras. Jame dalyvavo rašytojai J. Marcinkevičius ir P. Širvys. Po susitikimo su skaitytojais ir kalbų nuvykome į Karališkes, kur prie ežero buvo vasarnamis su pirtimi ir pokylių sale. Vakarienei paruošti susidėdavo visi bibliotekų darbuotojai ne tik rajoninės bibliotekos, bet ir kaimų. Kas pinigais, kas produktais.

Prie vaišių stalo teko sėdėti šalia P. Širvio. Stebėjau, kad jam lėkštėje nieko netrūktų ir kad jo taurelė nebūtų nuolat pildoma. Šį bei tą šnekėjom. Ir jisai pasiguodė, kad „kol nepatekau į tą pragarą (karą), buvau žmogus kaip ir visi, bet po viso to... sunku normaliai gyventi...“ O kada dauguma jau linksminosi ir šoko, J. Marcinkevičius atsisėdo kitame kambaryje ir susimąstęs tylėjo. Buvau netoli jo ir pasakiau, kad skaitydama jo poemą, dargi ir tarp eilučių išskaitau jo didelę meilę Tėvynei Lietuvai. Žinoma, nepasakiau, kad tarybinei tėvynei. „Taip?“ – pasakė. – „Gerai,“ – ir daugiau į kalbas nesileido. Matyt, bijojo būti išprovokuotas nepažįstamos gerbėjos.

Kitą kartą viloje prie Nevėžio ežero smagiai vakarojom. Buvo rugsėjo mėnuo. Kaitinomės saunoje ir bėgom tiesiai į ežerą maudytis. Dalyvavo ne tik bibliotekų, bet ir Kultūros namų darbuotojai. Įsiminė tada man pirmą kartą girdėti dainos žodžiai:

Ne, ne, ne, nereikia ašarų.

Lai nuo medžių šaltos rasos kris.

Jei sugrįžo žemėn vasara,

Tai ir mylimas sugrįš...

Tai buvo B. Staikūnienės organizuotas atsisveikinimo su A. Baltrūnu, rajono Vykdomojo komiteto pirmininko pavaduotoju kultūros ir švietimo reikalams, vakaras. Baltrūnas netrukus išvyko į Vilnių dirbti LKP CK, gal po metų Kultūros ministerijos Bibliotekų skyriaus viršininke tapo ir B. Staikūnienė.

B. Staikūnienei tapus Kultūros ministerijos bibliotekų skyriaus viršininke, kitų rajonų bibliotekininkai mums net pavydėdavo. „O, dabar tai jums gerai“, – sakydavo ir galvodavo, kad Staikūnienė mus globoja ir daugiau negu kitiems rajonams padeda. Bet buvo atvirkščiai. Daugiau dėmesio ji skyrė kitiems rajonams. Mes, rajoninės bibliotekos darbuotojos, buvom net nepatenkintos jos administravimu. Kai dirbo Kultūros skyriaus vedėja, daugiau dėmesio ir paramos skyrė Kultūros namų darbui, tapusi Bibliotekų skyriaus viršininke – globojo kitus rajonus, tik ne Anykščius. Mes kitą kartą net galvodavom, kad ji taip daro sąmoningai, norėdama parodyti, kad kai jinai vadovavo bibliotekai, darbas buvo aukštame lygyje, o kai išėjo – be jos sužlugsimė. Bet nesužlugome. Bibliotekoje dirbo būrys darbščių, savo darbą mylinčių specialisčių, ir tą egzaminą išlaikė.

Tiktai kai kada, prisiminę jos didelį norą ir pastangas pirmiesiems respublikoje centralizuotis, pykdavome, kad per tą norą pirmauti rajoninei bibliotekai buvo padaryta daug blogo.

Pirmoji centralizavosi Utenos rajoninė biblioteka. Anykščiai – antri. Bet centralizacija buvo padaryta tinkamai nepasiruošus, neišplėstos patalpos. Ir dėl to turėjome paskui daug rūpesčių ir vargo.

Kada centralizavomės, susikūrė nauji skyriai. Tame viename name nebesutilpome. Komplektavimo ir knygų tvarkymo skyrius buvo iškeltas į Vilniaus gatvėje buvusį Paulavičių namą šalia pieninės. Kada pieninė savo patalpas plėtė, tas namas buvo nugriautas. Komplektavimo skyrius perkeltas į J. Biliūno gatvėje esantį šalia cerkvės namą, kur gavo du mažus kambarėlius. Tame pačiame name buvo ir Vaikų literatūros skyrius. Po keleto metų buvo gautos patalpos Vilniaus gatvėje, buvusioje poliklinikoje.

Centralizuojant bibliotekas, buvo daug knygų atrinkta į mainų fondą. Susidarė apie 80 tūkstančių. Jie buvo suvežti į buvusio Puškino kolūkio Ramaškonių kaime uždarytos pradinės mokyklos patalpas. Tai buvo labai toli nuo centro, fondas stovėjo nepanaudojamas, netvarkomas.

Vėliau buvo gautos patalpos Rubikių apylinkės Puodžių kaime uždarytoje pradinėje mokykloje buvusiame Augustino name. Ten buvo suvežtas ir keletą metų pabuvo mainų fondas. Fondą reikia skirstyti, tvarkyti. Neįmanoma – nebent tik vasarą. Bet po kiek laiko patalpos buvo išplėstos, išvogė ir knygas, ir inventorių.

Pagaliau buvo gautos apšildomos patalpos Ramybės mikrorajone namo Nr. 1 rūsyje. Ten buvo suvežtas iš Puodžių mainų fondas. Saugyklai sukomplektuotas fondas buvo patalpintas J. Biliūno gatvėje Nr. 6 esančio daugiaaukščio namo rūsyje. Dalis fondų – J. Biliūno gatvės 10-ojo namo rūsyje.

Tiktai po to, kai buvo gautos buvusios poliklinikos patalpos Vilniaus gatvėje Nr. 3, iš visų rūšių knygos buvo suvežtos ten. Antrame aukšte buvo komplektavimo skyrius ir saugyklos fondai, o rūsyje – mainų fondas. Ten buvo dirbama apie 10 metų, kol buvo gautos erdvios ir šviesios patalpos vaikų darželyje „Žilvitis“, visas vienas korpusas. Ten tada sutilpo visi fondai iš rūšių, saugykla ir komplektavimo skyrius.

Bet, kai patalpos ne tavo, o esi tik nuomininkas, vėl viskas laikina. Po keleto metų jaukiose patalpose vietą teko užleisti mokyklai. Komplektavimo skyrius ir saugykla perkelta į Liudiškių gatvėje 28 name esančias vandentiekio įmonės patalpas. Irgi laikinai. O mainų fondas sumažintas – daug nurašyta, daug įvairioms bibliotekoms ir organizacijoms perduota, o likutis apie 30-40 tūkstančių fondas suvežtas ir sukrautas centrinės bibliotekos garaže.

Kiti skyriai ir administracija ankštose patalpose Paupio g. 10 ilgai vargo vienoje vietoje.

Tad tiek rūpesčių, vargo, begalinio kraustymosi teko patirti dėl ne laiku ir neturint sąlygų – atitinkamų patalpų bibliotekai – padarytos ankstyvos centralizacijos. Kad tik greičiau!.. Jeigu ne skubota centralizacija, gal būtų buvusios bibliotekai pastatytos ir naujos patalpos. Laimėjo kiti rajonai, kurie neskubėjo, pasiruošę, turėdami tinkamas patalpas, centralizavosi.

Nelengvas ir nedėkingas buvo bibliotekose ateistinis darbas. Daugiau buvo apsiribojama vaizdine arba individualia knygos propaganda. Masinius renginius ateistine tema buvo sunku organizuoti. Nebent kai J. Ragauskas atvažiuodavo paskaitų skaityti, salės būdavo pilnos klausytojų. O šiaip vis dėl to dauguma skaitytojų buvo tikintys, ir ateistinės literatūros nelabai norėjo skaityti.

Nors, kai bibliotekoje dirbau, į bažnyčią nevaikščiojau, bet vieną kartą teko nukentėti nuo per daug uolaus seklio. Vieną vasarą, per Šv. Onos atlaidus, buvo į Anykščius

atvažiavęs Vyskupas. Žmonių buvo daug. Bet ir seklių buvo pristatyta stebėti, kas į bažnyčią eis. Aš tą sekmadienį dirbau bibliotekoje (tada ir sekmadieniais dirbdavome). Žmonių bibliotekoje nieko nebuvo, ir aš, palikusi neuždarytą biblioteką Paupio 10, atėjau į miesto aikštę – į sodelį pažiūrėti. Gal sutiksiu ką nors iš giminių. Keletą minučių pasėdėjau, pasižvalgiau ir vėl grįžau į biblioteką. Tačiau ir tai buvo pastebėta ir palaikyta už nuodėmę. Kai po kiek laiko vyko ketvirtinis rajono kultūros darbuotojų seminaras, Kultūros skyriaus instruktorius A. Nemickas, išvardijęs keletą darbuotojų, kurie atseit ėjo į bažnyčią, pasakė, kad ir Klimašauskaitė ėjo su vyskupu susitikt.

Aš kartais tuo klausimu pasijusdavau tarsi tarp kūjo ir priekalo. Valdžia mane laikė vos ne davatka. Gal kad buvau nepartinė ir ateistiniame darbe nepasižymėjau. O mano gimtojo kaimo žmonės skaitė mane komuniste. „Jeigu būtų ne partinė, tai rajono bibliotekos vedėja nebūtų“, – sakydavo mano artimiesiems.

Kai numirdavo kurio nors rajono bibliotekų darbuotojo kas nors iš artimųjų, važiuodavome nors keletas iš rajoninės bibliotekos į laidotuves. Nuveždavome vainiką ar krepšelį, gėlių, pabūdavome kiek. Taip buvo ir kai mūsų šefo, partijos komiteto instruktoriaus kultūros įstaigoms V. Pupeikio tėvelis mirė. Jo tėvai gyveno Trumbatiškyje. Keletas bibliotekos darbuotojų nuvažiavome ten. Nuvežėme gėlių, pareiškėme užuojautą.

Tik pastebėjome, kaip jam paliko nepatogu, kad pamatėme, jog tėvas buvo pašarvotas katalikiškai. Jis tuojau mus pakvietė į kiemą pasižvalgyti, į sodą pasirinkti obuolių. Ir mes, neilgai trukę, išvažiavome.

Po to, kartą, kai vyko ketvirtinis kultūros darbuotojų seminaras, jame, kaip ir visada, kalbėjo V. Pupeikis. Jis aiškino ir ragino, kad kultūros darbuotojai, net ir laidodami savo artimuosius, neitų į bažnyčią. Ir, kaip pavyzdį, papasakojo savo šeimos atvejį. „Kai tėvas mirė, motina, būdama tikinti, jį pašarvojo ir laidojo katalikiškai, su bažnyčia. Bet mes su broliu, abu partiniai, kol pamaldos vyko Leliūnų bažnyčioje, abudu pavaikščiojom prie bažnyčios ant plento“. Ir rekomendavo ir kitiems taip daryti. „O... Tai labai negražu taip daryti“, – sužžė salėje sėdintieji ir kalbėjo, kad nepaliksią savo tėvo ar motinos karsto, lydėsiantys iki kapo duobės. Taip tada Pupeikiui ir nepavyko apginti savo siūlymo.

V. Pupeikis, ilgus metus dirbdamas partijos komitete propagandistu, dažnai būdavo bibliotekose, pažinojo visus darbuotojus ir stengdavosi žinoti bibliotekininkų vidaus darbo santykius. Uoliai stebėjo, kad bibliotekose visa vaizdinė agitacija, užrašai ant lentynų būtų ir rusų kalba.

Žinoma, to reikalavo ir Viešoji bei Respublikinė biblioteka. Ne tik užrašai ant lentynų, bet ir katalogai, kartotekos turėjo būti pildomos dviem kalbom. Rusakalbių skaitytojų turėjom labai nedaug. Daugiau tik vasarą ateidavo atvažiavę iš Maskvos ar Leningrado poilsiautojai, na, dar vienas kitas iš poilsio namų „Šilelis“ ateidavo. Bet jiems katalogai nebuvo reikalingi. Knygas ir žurnalus pasirinkdavo tiesiai iš lentynų. Na, bet negalėjo Anykščiai būti balta dėmė, kai visur buvo duodamas kelias rusų kalbai ir tik po to – gimtajai lietuvių.

Žinoma, rusų kalba buvo ir reikalinga. Juk galėjom važiuoti per visą Sąjungą, respublikos sienų nebeturėjom, jos buvo tik simbolinės. Važiuodavom į kitas respublikas apsipirkti, nors visur parduotuvės buvo pustuštės. Bet kai kur kai ką pavykdavo ir rasti daugiau, negu namie. Į Minską, Rygą, Daugpilį kartais būdavo organizuojamos išvykos ir vien tik apsipirkimo tikslais. Bet profsąjungos rajono ar vietos komitetas organizuodavo ir pažintinės reikšmės ekskursijas. Tačiau važiuojantieji ir tada norėdavo turėti šiek tiek laiko ir po parduotuves pabėgioti – gal ką nors ras nusipirkti.

Pradėjus bibliotekoje dirbti, po metų buvau pakviesta į Kultūros ministerijos organizuotą gamybinę ekskursiją į Maskvą. Tai buvo mano pirmasis susipažinimas su Maskva.

Ten pabuvojom Lenino viešojoje bibliotekoje, susipažinome šiek tiek su miestu. Visur stebino dideli masteliai, erdvė, Kremliaus bokštai, aikštė, metro... Į Lenino mauzoliejų nepatekome, nes buvo remontuojamas. Ir tik po kelinto apsilankymo Maskvoje su kelialapių į Liaudies ūkio pasiekimų parodą (tada buvome su G. Aviltiene), patekom ir į mauzoliejų. Žmonės jau nuo nakties stodavo į eilę. Eilė būdavo ilga, nusitęsusi per Raudonąją aikštę. Juda, slenka labai pamažu. Prie įėjimo ir viduje stovi kareiviai sargybiniai. Sustoti neleidžiama. Ant plačios pakylės karste iki pusės juodu audeklu pridengtas guli V. I. Leninas – smulki pageltusi mumija. Visi tylėdami pamažu slenka pro jį ir išeina pro kitas duris. Misija atlikta. Mačiau kad ir mirusį, bet, kaip buvo teigiama, gyvesnį už visus gyvuosius.

Įsimintina buvo Kultūros ministerijos organizuota gamybinė ekskursija į Moldaviją 1958 metais. Ten klimatas šiltesnis. Auginama kviečiai, vynuogės. Išplėsta vyno gamyba. Duona tik balta, rugiai neauga. Maistui daugiau naudojama daržovės, kiaušiniai, paukštiena. Bent jau taip mus vaišino. Kultūros įstaigose nieko naujo nepatyrėm. Žinoma, vežiojo ten, kur geriau dirbama, kur pastatyti nauji, erdvūs kultūros namai. Tačiau bibliotekoms ir ten išskirtas tik nedidelis kampas.

Paskutinė Kultūros ministerijos organizuota gamybinė išvyka, man dar bibliotekos vedėja dirbant, buvo į Novgorodą ir Novgorodo sritį. Bibliotekose nieko ypatingo nematėme. Knygos priartinamos prie skaitytojo knygnešių ir kilnojamųjų bibliotekėlių pagalba. Taip pat buvo ir pas mus. Tik pas mus sunkiau, nes tenai žmonės gyvena didžiuliuose kaimuose – gyvenvietėse, o pas mus – vienkiemiai. Įdomu buvo pamatyti Rusijos gilumos gamtą ir gyvenimą. Stebėjomės begaliniais dideliais, viena linija besitęsiančiais kaimais – gyvenvietėmis. Namukai maži, iš plonų rąstelių sudėlioti. Atrodo, paimtų keletas vyrų už kerčių tą namelį ir nusineštų. Ir niekur kiemuose nematėme šulinių.

Na, buvo išvykų ir po Lietuvos respubliką, po Latviją, Estiją. Buvo ir gamybinių ir poilsinių išvykų, pasidalinimų darbo patirtimi.

Bėgo metai. Daug kas keitėsi. Ir labai daug kas į gera. Centrinė rajono biblioteka (dabar vadinama rajono savivaldybės viešąja biblioteka) jau turi erdvesnes patalpas. Darbuotojai visi specialistai. Dauguma jų jau ir su aukštuoju specialiu išsilavinimu. Savo darbo rezultatams ir fondų apskaitai turi nebe vien tik skaitliukus, bet ir skaičiavimo mašinėles, naudojami kompiuteriu. Nuo centralizavimo pradžios jau turi savo susisiekimo priemonę – dabar jau ir nebe vieną.

Kai centralizuojant bibliotekas buvo gautas pirmasis autobusas – mėlyna „Kubanė“, kaimo bibliotekų lankymas tapo daug lengvesnis. Kada išvežiojamos bibliotekoms jau sutvarkytų, sukataloguotų knygų siuntos, kartu gali nuvažiuoti (ir nuvažiuoja) ir rajono centrinės bibliotekos darbuotojai pažiūrėti ir patikrinti, kaip sekasi kaimo bibliotekų darbuotojoms.

O kaimo bei miestų bibliotekų darbuotojai, pamatę pravažiuojantį rajono bibliotekos mėlyną autobusiuką, tuojau skambina viena kitai ir praneša, kad po rajoną važinėja CB autobusas!..

Taigi visos turi ir telefonus.

Rožė Klimašauskaitė
2000 03 28
Anykščiai

Rožė Klimašauskaitė (1920-2008)

Rožė Klimašauskaitė gimė 1921 m. Anykščių rajone Medžiulių kaime. Baigusi pradinę mokyklą, dirbo namuose žemės ūkio darbus, apie mokslą tik pasvajodama.

Svajonės išsipildė 1952 m., baigus Anykščių suaugusių vidurinę mokyklą. 1954-1960 metais neakivaizdiniu būdu studijavo Vilniaus valstybiniame universitete ir įsigijo mokslinio bibliotekininko specialybę.

1948-1949 m. dirbo Anykščių apskrities metrikacijos skyriuje sekretore, 1949-1951 m. – Anykščių I-oje aštuonmetėje mokykloje sekretore.

Nuo 1951 m. rugsėjo 1 d. – Anykščių rajoninės bibliotekos vedėja, 1961-1974 m. – bibliotekos abonemento vedėja, 1975-1981 m. – komplektavimo skyriaus vedėja.

Nuo 1982 metų dirbo centrinės bibliotekos knygrišė.

1964 m. už gerą darbą ji apdovanota Knygos bičiulio ženkliu, 1970 metais – medaliu „Už šaunų darbą“, 1977m. – Kultūros žymūno ženklu, 1980 m. – medaliu „Darbo veteranas“, LTSR Kultūros ministerijos, rajono Vykdomojo komiteto ir rajono Kultūros skyriaus Garbės raštais.

2008 m. lapkričio 10 d. sustojo plakusi buvusios ilgametės Anykščių L. ir S. Didžiulių viešosios bibliotekos darbuotojos Rozalijos Klimašauskaitės širdis.

Bibliotekos darbuotojų atmintyje ji išliks kaip žmogus, mylintis knygas, žmones, sugebėjęs tvarkyti visus bibliotekos reikalus.